

Toimetus ja tallus
TALLINNAS,
S. Brooksmägi nr. 8.
Telefon nr. 158.
(Sõjawäe keskjäämast)

Toimetaja kõnetunnid
kella 12—1.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI.
ILMUB ÜKS KORD NÄDALAS
Sõjawägede staabi väljaandel.

Tellimise hind:
1 aasta peale 40 marka
 $\frac{1}{3}$ " " 20 "
 $\frac{1}{4}$ " " 10 "

Kuulutuste ja teada-
annete hind: Iga kor-
pusrea eest 2 marka.

Tellimisi ja kuulutusi võtavad vastu kõik wabarilgi postiasutused ja era-raamatukauplused.

Nr 42.

Laupäeval, 16. oktoobril 1920.

II. aastakäik.

Siisukord.

Ametlik osa:

1. Väljawõtted Sõjainistri päewa-
käskudest.
2. Wabaduse Riisti saajate nimekiri.

Üleüldine osa:

1. Ujaloolised dokumendid kadumas.
(A. Schwarz.)
2. Rudendorffi sõjamälestused.
3. Segateated.
4. Toimetusele saadetud kirjandus.
5. Kuulutused.

Ametlik osa.

Väljawõttes Sõjainistri päewakäskudest.

Nr. 1005.

Tallinnas, 4. oktoobril 1920.

Minu päewakäsus nr. 17 j. a. awaldatud riigi-
teenijate ametsoitude tasu kohta käiwa määruse § 2 seletu-
seks teatan, et § 2 juures leidumas märkuses nr. 2 tähendatud
100 flgr. bagaasfi käib üleüldise (1600 flgr.) normi hulla.

Ümberpaigutatavate sõjawäelaste kraami vedu tasu-
taks nimetatud määruse põhjal üleüldistel alustel.
Sõjawäe weokirjade väljaandmine sõjawäelaste isikliku
kraami weoks on keelatud.

Nr. 1007.

Tallinnas, 5. oktoobril 1920.

Minu päewaku 30. aprellist j. a. nr. 204 täien-
duseks awaldan teadmiseks ja käsitamiseks Wabariigi

Walitsuse poolt 14. septembril j. a. wastuwoetud ja
Riigi Teatajas 22. septembril j. a. nr. 151/152 awal-
datud määruse wabatahtlikult üleajateenijate rahwa-
wäelaste lisapalga kohta:

„§ 1. Wabatahtlikult üleajateenijatele rahwawäe-
lastele makstakse peale ajutiste määruste § 8 („Riigi
Teataja“ nr. 59/60 1920 a.) ettenähtud palga weel
lisapalga:

- 1) maa- ja lennuwäes — 55% põhipalgast, ja
- 2) merewäes — 80% põhipalgast.

§ 2. Käesolew määrus hakkab maksma 16. sep-
tembrist j. a.

Nr. 1010.

Tallinnas, 6. oktoobril 1920.

Minu päewakäskudes nr. 807 ja 841 awaldatud
Riigikogu walimise ja maksmapanemise seaduse põhjal
kohustan kõiki wäeosade ülemaid walimise eeltöösid wiit-
himata lõpule wiia, kus juures juhtnõuiks wõtta:

1) Iga wäeosaga eht selle wähem üksus ja sõjawäe-
line asutus kuulub sellesse walimise ringkonda, mille
piirkonnas ta asub.

2) Iga wäeosaga eht asutuse ülema olustada jääb,
kohalisi tingimisi arwesse wõttes, küsimus, kas healeta-
mise läbiwiimiseks asutada iseseiswad jaoskonna komis-
jonid ja kui palju nimelt, eht liituda sellesse otstarbeks
mõne suurema wäeosaga eht kodanlike walimise jaoskonna
kõlge, wiimasel juhul arwesse wõttes. Asutawa
Kogu juhatusel ringkirja nr. 17 määrusi.

3) Punkti 1 ja tehtud korraldusest p. 2 kohta tu-
leb teatada Ringkonna walimise jaoskonna komisjonile,
milles wäeosaga kaasa saab healetama, ja Riigikogu wa-
limise Beakomisjonile, Tallinn, Toompää lofs.

4) Kandidaatide nimekirjade, walimise kaartide ja
igasuguste juhtnõuude õigel ajal kättejaamise eest
Ringkonna komisjonist, milles wäeosaga kaasa saab hea-
letama, tuleb wäeosal ise hoolt kanda ja sellesks wasta-
wate asutustega kindel sibe luua.

Nr. 1022.

Tallinnas, 9. oktoobril 1920.

Wenuroodu lendur-õpilase, reamees Harald
Stunde, kes selleskohase sõjawäe lenduri eksami rahul-

oldawalt teinud, kinnitan sõjawäe lenduri kutses 26-st juulist s. a. arwates.

Nr. 1023.

Tallinnas, 9. oktoobril 1920.

Lennuroodu lendur-õpilase, wanem alamohwitser Richard Teimanni, kes sellekohase sõjawäe lenduri eksamit rahuloldawalt teinud, kinnitan sõjawäe lenduri kutses 26-st juulist s. a. arwates.

Kindralstaabi Kindral-Major **Larka.**
Sõjaministri eest.

Nr. 1027.

Tallinnas, 9. oktoobril 1920.

Wabariigi Walitsuse poolt 18. juunil 1920 a. kinnitud sõjawäe juhtide, ametnikkude ja teenijate palgamäärade p. 10 kindlaks määratud Sõjakooli roodu ülemate palka kõrgendan 1575 marga pealt — 1820 marga peale; p. 11 — eskadroni ülema (Sõjakoolis) palka — 1470 marga pealt — 1820 marga peale ja p. 13 — Sõjakooli rühmaülemate ja kurtuste ohwitseride (Sõjakoolis) palka 1260 marga pealt — 1470 marga peale. —

Päewaläht astub jõusse 1-st oktoobrist s. a. alates. —

Nr. 1029.

Tallinnas, 13. oktoobril 1920.

Awaldan siinjuures juhtnõudrid piirituse ja wiinamüügi lubade saamise ja wäljaandmise korra üle sõjawäelastele (Asutawa Kogu poolt wastumõetud seadus piirituse ja wiinamüügi üle, awaldatud Riigi Teatajas nr. 65/66 s. a. ja Rahaministeriumi määrus jamaas asjus, awaldatud Riigi Teatajas nr. 101/102 s. a.):

1) Iga sõjawäe osa, asutuse või walitsuse ülem annab nimekirja piirituse ja wiinaostu lubade digustatud saajate kohta lähemasse maakonna, linna või alewivalitsusse, kus piirituse ja wiinaostu lubasid isilikult tarwitamiseks wälja antakse. Lubade saamisel tuleb iga kaardi eest nõutaw summa wäljaandjale asutusele maksta. Naha selleks oistarbets tuleb piirituse ja wiinamüügi lubade saajatel sõjawäelastelt nõutada.

Märkus: Maksetaw summa iga kaardi eest ei tohi aga üle kümne marga olla. Digustatud saajateks loetakse sõjawäelased 20 aasta wanadusest alates.

2) Lubasid tuleb nõuda iga kuu peale eraldi wälja, kus juures soowijatele neid korraga kuni aasta lõpuni wälja wõid nõuda.

3) Load on makswad selle aasta lõpuni, mis aasta peale nad wälja antud.

4) Wäljaandmine algab oktoobri kuuga s. a.

5) Kaduma läinud lubade asemele uusi wälja ei anta, kuid loa omanik on arwataamise korral kohustatud oma wäeosa ülemale sellest teatama, kes omakorda sellest wäljaandjale asutusele teada annab.

6) Lubade edasimüümine on keelatud.

7) Istitud, kes kääsolewa aasta jooksul ühest wäeosast teise üle lähewad ehk sõjawäest lahkuwad, on kohustatud uues wäeosas ehk elukohas luba saamiseks endise wäeosa ülema käest mõdetud tunnistuse ette panema, et temale sealt luba wälja antud ei ole.

8) Lubade kättesaamisel täidetasse kaart nõutawate teadetega ja antakse sõjawäelastele wälja.

9) Piirituse äratoomise ja wäljaandmise korra määrab iga sõjawäe osa, asutuse ehk walitsuse ülem oma arwagemise järele, makswate korraldustega kokkulas piirituse ja wiinamüügi üle tobanikkudele.

10) Seni on awatud wiinamüügi nimeliste lubade järele järgmistes linnades: Tallinnas 7 kohta, Narwas 2, Pärnus 2, Tartus 2, Wiljandis 1, Rakweres 1, Hapsalus 1, Balt'skis 1, Walgas 1; alewites: Elwas 1, Jõgewal 1, Kosel 1, Pukal 1, Jõhwis 1, Wõhmas 1, Abja-Paluojas 1, Tapal 1, Mustwees 1, Nõmmel 1, Türil 1, Põltsamaal 1, Keilas 1; waldades: Kuigatsil 1, Drajoel 1, Kehtnal 1. Lähemal ajal saawad awatud wiinamüügi kohad Petseris, Wõrus ja Tõrwa alewis.

Märkus: Tallinnas ja Tartus wõib piiritust otse kohalistest riigi piirituse ladudest wälja nõuda, kui selle nõudmine suuremal arwul sünnib.

11) Sõjawäe osade, asutuste ja walitsuste ülemate otsustada jääb, kas piirituse ehk wiinamüümist temale alluwatele sõjawäelastele lubada või mitte.

Sõjaminister

Kindral-Major **Tõnisson.**

Wabaduse Risti Saajate nimekiri.

Wabariigi Walitsuse istangul 15. septembril otsustati Wabaduse Risti põhikirja § 43 põhjal annetada:

Wabaduse sõjas ülesnäidatud wahwuse eest Wabaduse Risti II. liigi 3. järgu aumärgid:

Ruperjanowi partisaani polgust: reamees Johan Bendis, kapral Hugo Nigulas, reamehed Karl Kümme, Richard Rämman, Jakob Babust ja Arthur Johanson;

5. jalawäe polgust: kapral August Tomps, reamehed Karl Pruustamm ja August Teinmann, leitnandid Harald Sepifson ja Aleksander Einpaul, alam-leitnant Willo Kolhonen, weskter Oskar Polifinisti, weltweebel Hermann Bachmann, kapral Heinrich Kallikorm, wanem alam-ohwitser Aleksander Penter, kapralid Arnold Kaarenberg, Aleksander Müüril, ja Albert Resküla, reamees Aleksander Ruus, nooremad alam-ohwitserid Adolf Urmelas ja Aleksander Paulmann;

1. div. staab — kindral-majoor Otto Heinze;

5. jalawäe polgust: kapten Arthur Saufelg, leitn. Heinrich Wästrik, alam-leitnandid Anton Pelspon ja Erich Sehren, kapten Rudolf Kiviloo, alam-leitnant Jaan Pärn;

Wõru Maakonna Raitse-Liidust: noorem alam-ohwitser August Dis;

7. jalawäe polgust: leitnant Anton Anni, alam-leitnandid Aleksander Wint ja Johannes Husmann, lipnik Hans Walt, wanem alam-ohwitser Tõnis Feldmann, wanem alam-ohwitser Martin Steinberg, reamees Julius Truska, noorem alam-ohwitser Aleksander Selter, kapralid Aleksander Koolmann ja Wasili Saare, noorem alam-ohwitser Aleksander Kunder, reamees Johannes Palm, wanem alam-ohwitser Heinrich Kangur, nooremad alam-ohwitserid Karl Pinta ja Rudolf Haase,

wanem alam-ohwitser Woldemar Törwene, kapralid Karl Wärtmann ja August Wennig, wanem alam-ohwitser Martin Reinart, reamees Karl Reesew, noorem alam-ohwitser Jüri Pitberg, kapral Johannes Kurg, wanem alam-ohwitser Johannes Pennar, noorem alam-ohwitser Aleksander Turjakas, weltweebel Otto Spaigel, nooremad alam-ohwitserid August Partei ja Oswald Brutter, reamees Nikolai Suits, weltweebel Karl Bergent, reamees Peeter Kirt, wanemad alam-ohwitserid Johannes Tiidemann ja Paul Kool, kapral Eduard Sels, noorem alam-ohwitser Aleksander Altof, reamehed Rein Tomberg, Johannes Kubis ja Johannes Penja, wanem alam-ohwitser Aleksander Kramer, reamees Johannes Sepp, wanem alam-ohwitser Peeter Palmenstrauch, kapralid Hans Treu ja Woldemar Worst, reamehed Johannes Puff, Julius Horn, Jaan Suur, Heinrich Reismann ja Aleksander Tomberg, kapral Christian Meister;

8. jalawäe polgust: reamehed Nikolai Pärnpuu ja Jaan Urtn, alam-leitnant Jakob Ruusmann, lipnit Hans Kruus;

Tallinna üffiku eskadroni ohwitseri asetäitja Konstantin Sepre;

6. jalawäe polgust: lipnit Woldemar Ugeinam;

3. soomusrongi wäljapatareist: alam-kapten Johannes Tamm;

6. jalawäe polgust: kapten Peeter Teofanow, alam-polkownik Egbert Jürmann, alam-leitnant Karl Podrätšit, leitnant Jaan Maide, wanem alam-ohwitser Hans Kuldsepp, noorem alam-ohwitser Johan Kuurmann, reamehed Karl Hunt ja Julius Went, wanem alam-ohwitser Jaan Jaakson, kapral Mihkel Tilk, reamehed Johannes Andrejson, Johannes Meibaum ja Kristjan Kohw, nooremad alam-ohwitserid Mihkel Linde, Jaan Wibrit ja Karl Noosmann, reamehed Jaan Laamann ja Jaan Karlson, wanem alam-ohwitser Woldemar Billi, reamees Jüri Siimann, kapral Karl Jaanson, reamees Jüri Tõnisson, noorem alam-ohwitser Johan Lasu, reamees Jaan Kuut, wabatahtlik Peeter Root, kapral Mihkel Peedimann, nooremad alam-ohwitserid August Tamman, Hans Erm, August Tuist ja Nikolai Koik, wanemad alam-ohwitserid Jüri Seitam ja Eduard Mednis, reamehed Magnus Must ja Oskar Busch, noorem alam-ohwitser Kristjan Soowit, reamees August Tschler, noorem alam-ohwitser Karl Saks, kapral Johannes Ottep, reamees Jaan Woldemann, weltweebel Eduard Reismann, kapral Martin Kepmann, reamees Eduard Koll;

Soomusrongi diwisjonist: infener Eduard Jürgens:

Soomusrong nr. 2: reamees Konstantin Lindemann, wabatahtlikut Arnold Normat, Wiktor Zoon ja Rahuleid Koff, wanem-ferierw. Albert Künnapuu reamees Jaan Leisner, noorem alam-ohwitser Arthur Allik, wanem alam-ohwitser Johannes Meissaar, kapral Johannes Kleement, nooremad alam-ohwitserid Johann Pärn ja Oskar Priima, reamehed Arnold Leppit, Jaan Elisson ja Heinrich Ertmann, kapral Mihkel Ohat, weltweebel Heinrich Jurs, nooremad alam-ohwitserid Ain Laus, ja Mihkel Pere, kapral Paul Hirw, noorem alam-ohwitser August Märste, reamees Jüri Raubleht, wanem alam-ohwitser Wasfili Martin, noorem alam-ohwitser Wasfili Martin, noorem alam-ohwitser Ernst Ilme, reamees Ewald Friedrichson;

Soomusrong „Kapten Irw“: kapral Arnold Nigol, reamees Paul Hansar, noorem alam-ohwitserid Karl Lahar ja Jaan Tuwi, reamees Leo Tschin, alam-

kapten Karl Hansen, leitnant Arthur Brakel, wanem alam-ohwitser Kristjan Kalk, nooremad alam-ohwitserid Peeter Kõwisaar, August Dittensohn, Jaan Kõõsleht, Rudolf Kojensirauch ja Johannes Lätt;

9. jalawäe polgust leitnant Tõnis Wentsjel, alam-kapten Paul Lillenbladt, ohwitseri asetäitja Johan Holkmann, leitnant Richard Taalder, alam-polkownik Berner Trossi, kapral Johannes Tamm, weltweebel August Jimes, reamehed August Jensen, Andres Hermann ja Gawriil Tschernow, welsker Eduard Albot, weltweebli k. t. August Larm, reamehed Jaan Kalku ja Oskar Umbas, noorem alam-ohwitser Jaan Malken, wanem alam-ohwitser Hans Stromberg, reamees August Mägi, kapral Peeter Melissas.

Scouts polgust: kapralid Johannes Winkler ja Jaan Ware, noorem alam-ohwitser August Koerna, kapral Heinrich Loberg, noorem alam-ohwitser Nikolai Kennit, kapralid Peeter Laane, Johannes Riis ja Tõnu Luit, reamehed Edgar Kessar, Georg Kütt ja Johannes Kärmas;

Soomusrongi diwisjonist: leitnant Helmuth Jbrus.

3. jalawäe polgust: leitnant Heinrich Kubbo, alam-kapten Johannes Normann, leitnandid Johannes Lipus ja Georg Zimmermann;

5. jalawäe polgust: alam-polkownik Johannes Stahl; M/r. „Kennut“ komandost: wanem leitnant Georg Weigelin ja ülem-elektrik August Stein;

15. wäljapatarei ülem kapten Oswald Einer;

Soomusautode kolonnist kapten Arthur Uus;

2. jalawäe polgust: kaptenid Felix Tannebaum ja Arthur Willip.

Ratšmoni bataljonist: alam-leitnant Nikolai Gurjonow;

3. batareist nr. 13: alamkapten Hans Miller;

1. jalawäe polgust: leitnant Hugo Jens, alamkapten Leonhard Krull, kapten Rudolf Sabbe, weltweebel Oskar Laas, kapral Jaan Sipelgas, nooremad alam-ohwitserid Richard Linno ja Jüri Tõns; reamehed Aleksander Mets ja Alfred Samta, kapral Anton Warner, reamees August Lill, noorem alam-ohwitser Hermann Kåbina, reamehed Jaan Mättas ja Briidit Nuuwal, kapral August Tomasberg, reamehed Madis Haase, Ernst Kriinal ja Aleksander Patašfow, wanemad alam-ohwitserid August Kull ja Jakob Koppel;

6. jalawäe polgust: lipnit Richard Sütt, ohwitseri kohuste täitja Johan Kerjel;

Kalewa Malewast: lipnit Ernst Saar;

9. jalawäe polgust: alam-kapten Johannes Allik, leitnandid Joosep Mählbach ja Johan Tomson, alam-kapten Christoph Maasit, kapten Karl Laurits, leitnant Lembit Karjel, wanem alam-ohwitser August Tiit, noorem alam-ohwitser Aleksander Luit, reamees Richard Kirschbaum, wanem alam-ohwitser Johan Lipmann, kapral Mart Dinas, wanem alam-ohwitser Rudolf Hausmann;

3. jalawäe polgust: lipnikud Arthur Sirt ja Georg Birkholz;

7. jalawäe polgust: reamees Jüri Tõnisson;

8. jalawäe polgust: reamehed Jaan Sarw, Gustaw Kollom ja Eduard Ruskal;

9. jalawäe polgust: reamees Mihkel Bauer, nooremad alam-ohwitserid Anton Borgand, Karl Laatsarus ja Jaan Klein, weltweebel Mihkel Koik, kapral Johannes Es'us'on, noorem alam-ohwitser Modest Kõppar, wanem alam-ohwitser Martin Tampuu;

1. jalawäe polgust: alam-leitnant August Erilson; Ruperjanowi partisaani polgust: kapralid Rudolf Kotuta ja Karl Schult, weltweebel August Kütt, wanem alam-ohwitser Aleksander Tuustik, noorem alam-ohwitser Johannes Raio, weltweebel Johannes Kaff, wanem alam-ohwitser Eduard Jõgi, kapral Karl Lind, reamehed August Karlson ja Woldemar Kurs;

Soomusrong „Kapten Irm“: alam-kapten Wictor Arak, wanem alam-ohwitser Bruno Anderson, kapral Rene Kangro;

Soomusrong nr. 2.: weltweebel Arnold Amos, noorem alam-ohwitser Heinrich Kaff, reamehed Richard Reisto, Juan Matson ja Richard Wacholber.

(Järgneb.)

Suure hoolega ja armastusega tehti Eesti loowat tööd!

Kõik abinõud wõeti tarwitusele, et Eesti poegi kiirelt kodumaale loondada.

Ja tööl, mida kõige parema tahtmise ja hooliga tehti, olid tagajärjed.

Asutati esiteks I. Eesti jalawäe poll ühes tegawara bataljoniga; sellele järgnesid II., III. ja IV. polgud, ning detsembris 1917. a. ajus kindral-leitnant (sel korral kindralstaabi polkownik) Laidoner I. Eesti jalawäe diviisi ülemana ametisse.

Nii sai Eesti omale rahwawäe, nii sai Eesti omale reaalse jõu!

Nüüd, kus Eesti wapper rahwawägi, juhitud suurest ja enesefalgawast armastusest kodumaa wastu, on kordasaatunud tangelaslegusid, puhastades kodumaa sissetungivatest waenlase rööwfalladest ja bandedest ja sellega loonud Iseisewa Eesti Wabariigi, — on 1917. aastal asutatud rahvusliste organisatsioonide kõige jalajõuemad ja palawamad südamesoowid teoks saanud.

1917. a. sai ainult ärewatel ja otustawatel filmapiikudel Suur-Wene rahwa esitajatele — Istokol XII-le (Исполнительный Комитет солдатских депутатов XII армии), kes endid ikka veel walitsewaks rahwaks lugesid ja sellena esineda püüdsid, — lähemõtelistes lausetes mõista antud, et Waba Eesti wabad pojad sõdiwad Wene sõndil ainult kui lütlased. . . ja „wõera onni ära roni rma korraldustega.“

Seedulased awaldawad — lausega: „Seedu on seal, teisel pool taewikuid . . . ja leedulased loodawad kindlasti ükskord waba Seedu wababeks kodanikkudeks saada“ — oma mõtteid veel selgemini, kuna Poola kategooritselt nõuab: „ . . . Üks kord peaksite (Istokol XII) ometi aru saama ja arwesse wõtma seda tõde, et meil, Waba Poola rahwa poegadel, on digus nõuda, et meiega räägitaks kui oma sugustega, et meie ei kannata ega falli kellegi wahelisegamist meie rahvusliste küsimuste arutamisel, mille otustamise ainudigus ainult meil enestel on. . . .“

Eesti wabariik on loodud!

Eesti on iseisewaks saanud!

Eest on ausa rahu teinud ja rahujalale asunud!

Kas ei oleks nüüd aeg ja kohus halata kogu koguma ja korraldama 1917. aastal asutatud sõjawäe rahvusliste organisatsioonide ajaloolisi dokumenta ja mälestusi. Need rahvuslised organisatsioonid olid siiski Eesti sõjawäe loomise nurgatiwits, o'g'gi et esimese Eesti sõjawäe esiteks enamlasted ja pärast Sassa okupatsiooni wõimud laiati ajasid ja 1918. aasta jügisel Eesti rahwawägi täitsa unesti ja uue süsteemi järele tuli korraldada.

Kuid kõige selle peale waatamata on ja jääb „Eesti jalawäe diviisi“, mis 1917. aastal Wene walituse ajal asutatud, Eesti wabariigi sõjawäe esijaks.

Minu teada olid 1917. aastal elusse kutsutud allpool järgnewad sõjawäe rahvuslised organisatsioonid, kelledel igalühel, kui suurematel ja teguwõimsamatel, oma kirjatugud, aktid ja ajaloolised dokumendid olemas olid:

- 1) Eesti Sõjawäe Ülemkomitee, Tallinnas.
- 2) Eesti Sõjawäe Keskkomitee, Petrogradis.
- 3) Eesti Sõjameeste Kodu, Tallinnas.
- 4) XII. Armees Eesti Täidesaatekomitee, Riias.

Üleüldine osa.

Ajaloolised dokumendid kadumas!

August Schwarz.

Esari surwewalitus ühes oma ärawalitnud Suur-Wene rahwuslastega nägi ette, et piiriäärsete wälkrahwaste kawakindl ja järelandmata edasi püüdmine ja jõudmine wõib Suur-Wenemaale hädaohtlikuks minna, sellepärast wõeti igasugused surwe ja wägiwalla abinõud tarwitusele, et igat nende rahvuslist ja kultuuralist maitu kandwat ette wõetud tatistada ja nurja ajada, selleasemel elusse kutsudes igasugu asutusi, seltsijid ja ette wõtteid, mis kaasa pidid aitama terwet Eestit ära weneistada.

Kuid Wenemaa 1917. aasta weebruari rewolutsioon — wõljaluulutades „rahwaste enesemääramise õiguse“ — andis wälkrahwastele ehk nõndanimetatud „põlatud muulastele“ (инородцы) nendelt ära wõitnud wabaduse tagasi; andis neile diguse wõera wõimu ja ikke alt ennast lahti kiskuda ja ise oma rahwa edaspidi saatu ja head läekäitu ära määrata.

Esari walituse põhimõtte „Jaga ja walitse“ järele jaotati wälkrahwaste pojad, leda sõjawäe teenistusesse wõeti wõid tagawarawäest mobiliseeriti, sellekohaste salajaste ettekirjutuste põhjal 10—20 mehe laupa wäeosade wahel ära, kus neid oma korda ütsikult wõi paari laupa roodudesse määrati. Nii olid Eesti rahwa pojad, kelle kohta neid ettekirjutusi — riigikeele mitteostkamise pärast — terawalt filmas peeti, kogu Wenemaad mööda wälkete rühmadena wõid koguni ütsikult laiati pillatud.

Kodumaal wiibiwad seltskonna tegelased asusid, rewolutsiooni poolt antud wabadusi aluseks wõttes, suure energia ja tahte jõuga kodukoode korraldamise tööle, et Eesti le hahjukindlat — tema rahwa kasudele ja soowidele wastawat — alusi panna.

Wäljaspool kodumaad wõid sõjaliniil wiibiwad agaramad ja ette wõttikumad Eesti rahwa pojad asusid rahvusliste liikumise etteotsa, kutsusid elusse „rahvuslised organisatsioonid“ ja loondasid nende ümber kõid rahwajõud, kellel kallis oli Eesti kodukoode ülesehitamine.

Sõjawäelaste organisatsioonide peaülesandeks olid: oma rahwa paremate poegade juhatusel all Eesti sõjawäe luua.

- 5) XII. Armees Rahvusline Blokk, Riias.
- 6) V. Armees Eesti Lääsosaateme Komitee, Dwinskis. (Dünaburgis)
- 7) Põhjoirondi Eesti Komitee, Piikwas.
- 8) Põhjoirondi Rahvusline Blokk, Piikwas.
- 9) Kumeenia frondi Eesti Komitee.
- 10) Kaukasuse frondi Eesti Komitee, Tiflisis.
- 11) Eesti Komitee, Moskwas.
- 12) Eesti Komitee, Tartus.

Sagedased walitsemate wõimude wahetused, niisama ka rahwa meeleolu ja tahtmistest muutumised, kui ka sõjawäe organisatsioonide juhtivate jõudude laialimine — olid põhjusteks, et 1917. aasta sõjawäe rahvusliste organisatsioonide ajaloolised dokumendid, kirjastogud, otsused, aktid ja igasugused andmed läid laotile, ilma et neid keegi oleks kogu kogunud ja korraldanud.

Riisugune olukord wõimaldab Eestiile tähtsate ajalooliste dokumentide kaduminekut. 1917. a. sõjawäe rahvusliste organisatsioonide kirjastogudel on tähtsus mitte ainult Eesti sõjawäe loomise kohta, waid nad heidawad walguft ka Eesti riigi loomise eelajalookse.

Sellepärast oleks tarwilik, et need, kellest oji ole-
neb, korraldusi teeks ja sellekohased abinõud tarwitusele wõtaks, et ajalooline materjal Eesti sõjawäe loomise ajajärgust saaks kogu kogutud, korraldatud ja kindlas kohas kui kallis warandus alal hoitud *).

Ludendorffi sõjamälestused.

Seisuford 1916./17. aasta wahetusel.

Järg.

Nagu teised keisri majasteedi nõuandjad, niisama awaldas ka riigikantsler seega täies poliitilises wastutustundmuses oma nõusolekut piiramata weealuse sõja algamiseks. Keiser ühines sellega ja käskis piiramata weealust sõda 1. weebr. alata selle kitsendusega, et erapooletud laewad, mis sulutud piirkonnas asuwad, aega saaks sealt lahkuda wõi kui nad sinna poole teel on, oma reisu wõiksid lõpetada.

Ühenduses merestaabi ülemaga seadis riigikantsler nüüd erapooletutele riikidele määratud märgufirjad kogu sulutud piirkonna kohta Inglismaa ümbruses, Prantsuse läänerannal ja Wahemeres. Märgufirjad pidi 31. jaan. ära antama.

Merestaabi ülem andis lähemas määrused sõjapidamise kohta sulutud piirkonnas, seejuures pani ta nii mõndagi wälisministeeriumi soowi tähele, et hädadohtu, Ameerikaga waenu sattuda, wähenendada. Iseenesestki mõista, et see ka meie soowidele wastas.

Ülem wäejuhatus omalt poolt andis põhja wägede juhatusel tarwilikud näpunäited seisuforra kind-

lustamiseks, ehk küll riigikantsler Hollandi ja Daani pärast sugugi mures ei olnud.

Kaitsejõukohade ehitamine Põhja-Schleswigis oli hästi edenenu. Piiri kaitsemiseks saatsime siia lisaks ainult pisut ratsawäge. Siia asetati ajutiselt kindralkomando, kes seisuforra kohta üffikasjalisi teateid pidi saatma. Hollandi piiril ühendati kaitsewäed diwisjonidesse ja ülemjuhatus usaldati Münsteris asuwa kindralkomando hooleks. Seisufortade ehitamine oli alles wähe edenenu. Belgia-Hollandi piiril polnud ka suuremat tekkinud. Tööjõududest oli pundu. Üleüldiselt olid meie kaitseabinõud ainult paberil walmis. Kumeeniast wabanewad wäed pidid tarwilikul korral seda teostama, muidu aga läänefronti kõwendama. Esmalt sõidutati nad Belgiasse.

IV.

Jaauari keskfel sai ülem wäejuhatus wälisministeeriumilt ärafirjalikult teatatud krahw Bernstorffi 10. jaan. saadetud seletuse, kus seisus, et märgufiri sõjariistus kaubalaewade kohta „president Wilsoni rahusobitused nurja ajaks“. Mina olim üllatatud. Presidendi iseäralikust wahesobitusest polnud enam juttu olnud. Krahw Bernstorff wõis seega 10. jaan. kirjutatud seletuses ainult presidendi 18. detf. astunud sammude peale tähendada, mille peale liitriigid alles 12. jaan. ametlikult wastasid ja mis wähe peal selle wastuse kaudu siin ettenähtud otsustamise oli saanud. Muidagi uut ei olnud mul käepärast. Riigikantsler arwas niisama. Sellepärast awaldas ta 16. jaan. krahw Bernstorffile järgmist: „Meie oleme otsustanud (ühisriikidega läbikäimise lõpetamise ja wõimaliku sõja) riisiko oma peale wõtta“. See telegramm polnud wististi weel krahw Bernstorffi kätte jõudnud, kui ta ise wälisministeeriumile telegraferis: „Kui sõjalised põhjused tingimata määravad pole, siis oleks (piiramata weealuse sõja) edasilükkamine tungiwalt soowitaw. Wilson arwab, et ta rahw kätte wõib saada meie poolt esitatud kõigi rahwaste ühesõigusluse alusel“.

Telegrammi kättesaatmisel lühas wälisminister juure, tema olewat merestaabi ülema juures soowi awaldanud, et saadiku poolt esitatud teatud määruste maksmapanemisega erapooletute laewade hoidmise kohta Ameerikaga läbikäimise lõpetamise hädadohtu wähendataks. Ma ütlesin juba, et me sellega nõus olime. Kogu seisuforra muutust ei wõinud wälisministeerium ka selles Bernstorffi telegrammis mitte näha. Muidu oleks selle peale tähelepanekut juhitud.

Riigijuhil ja saadikute kogu läbikäimisest ei saanud ma selgesti aru ja sain sellest ka ainult tükati teada.

Ühisriikidega peetud läbirääkimiste käik jäi mulle wõeraks. Riigikantsler ja wälisameti riigisekretär kaebasid raskustest saadikuga läbikäimisel ja selle tagajärjel sündinud segadustest. Nemad pidid kohuse-
truult kõig wõimalused ära tarwitama, et piiramata weealuse sõja peale waatamata Ameerikaga lahku-
minekut ometi ära hoida.

29. jaan. tulid riigikantsler v. Bethmann ja riigisekretär Dr. Zimmermann üllatawalt ootamata Plessi. Meid kutsuti ühiselt läbirääkimiseks keisri juure. Arutusel oli president Wilsoni uus rahusobituse ettepanek. Riigikantsler luges ette tema poolt saadik Bernstorffile määratud seletuse, milles rahute-
gemisele status quo ante alusel asuti.

*) Sõjamuseumi juure asutatud Wabandusõja materjalide ja mälestuste kogumise komisjon juhil ja korraldab seda tööd. Ta kogub andmeid ka sellest ajajärgust. Ta on palju älestusteid igale poole wäesfadesse ja era-asutustesse saatnud, kuid lahjaks peab konstateerima, et seni need älestused koguni wähe wastutaja on leidnud. Materjal, mis kogu tulnud, ei ole nimetamise wäärti. Seda loidust ja hoolimatust, mis riigiloomise walmistusele on järgnenud, tuleb küll seletada üleüldise pettumusega, mis nüüd kõiki meie inimest on wõlunud.

Liipalju kui mina mäletan, pidi ol. tatawate rahuläbirääkimiste otstarbel president Wilsonile nüüd wõi mõnel teisel juhtumisel järgmised tingimised teatama:

„Prantsusmaa poolt ära wõetud Ülem-Elvasi osa tagasiandmine. Saksa- ja Poolamaale piiri omandamine, mis kindlustaks neid strateegiliselt ja majanduslikult Wenemaa vastu.

Usumaaade tagasiandmine Koffuleppe wormis, mis Saksamaale kindlustab tema rahwahulga ja majanduslike huwide kohase asumaade suuruse.

Saksamaa poolt ärawõetud Prantsusmaa osade tagasiandmine ühes strateegiliste ja majanduslike piiriõendustega ja rahaliste tasudega.

Belgia ülesehitamine ühes teatud kindlustustega Saksamaa julgeolekuks, mida Belgia walitlussega läbi rääkides tuleb ära määrata.

Majandusline ja rahaline wastastikune tasu mõlemalt ärawõetud ja rahulepingus jalale seatawate piirkondade tagasiwahetamise alusel.

Kahjutasumine sõja läbi kannatanud Saksa ettewõtetele ja eraisikutele.

Lahtitulemine kõigist majanduslistest Koffulepetest ja määrustest, mis wõiksid takistuseks olla normaalsele kaubandusele ja läbikäimisele pärast rahulepingu kinnitamist, ühes wastawate kaubalepingute tegemisega.

Merede wahaduse kindlustamine.“

Need on ainukesed tingimised, mis Saksamaa poolt minu kaastõtamisel waenlasele teada anti.

Piiramata weeluse sõja edasilükkamist ei nõudnud riigikantsler mitte. Saadikule läkitati wolutus teatada, et riigivalitsus walmis on weelust sõda seisma panema, niipea kui edu töotaw alus rahuläbirääkimisteks on loobud. Mina ja kindralfeldmarschal olime sellega nõus.

Terwe asi sündis ühes keisri toas haruldajelt ruttu. Sünnipäewakingid seisid alles ümberringi: ristleja „Emden“ ilus pilt on mulle meelde jäänud. Selle diplomaatilise sammuga lähemaid ühendusi ja edenemist ei wõi ma enam lähemalt kirjeldada. Pärast arupidamist awaldatain ma kindralfeldmarschalile oma kahtluse selle wiisi kohta, kuidas meie kaastõd niisuguse ülitähtsa otsuse juures tarwitati. Ühest küljest ei saanud me asjast üsna selgesti aru, teisest küljest kindsi ometi kaaswastutust.

31. jaanuaril anti Washingtonis ära meie märgufiri weeluse sõja kuulutamise asjus — sulatud piirkonna sõja mõttes — ja nagu ma oletan, ka 29. jaanuaril Koffu seatud riigivalitsuse seletus.

Pärast 9. jaanuari polnud mingisuguseid sõjalisi põhjusi, mis mind wõi kindralfeldmarschali oleks wõinud ajada oma seisukohta weeluse sõja paratamatuse kohta muutma.

Pärast merestaabi juhataja seletust Wienis otsustas ka Austria-Ungari walitsus oma weeluste paatidega piiramata sõda pidada. Seda lepingupärast sammuga terwitasin ma soojalt ja olin teda kindlasti oodanud. Weelune sõda wõis ainult siis mõjuwaks muutuda, kui temaga ka Wahemeres algust tehti, kus iseäranis suurt edu oli loota; pidi püüdma wõimalikult palju laewu põhja ajada. Ka kindral v. Conrad oli Austria-Ungari osawõtmise poolt. Kui krahw Czernin hiljem, 1918. aastal, ütles, tema olewat weelust sõda sellepärast kaasa teinud, et Saksamaaga Koffupõrkamise eest hoida, siis teatas ta tänini mi-

nule tundmata tõeasja. Austria-Ungari peale sõjalist surwet awaldata, see ei tulnud kellelegi pähe.

Kodumaa mõtlemise üle oli mul väga tähtjas 27. weebruari riigipäewa istumisest näha, et Saksa rahwas pärast rahukatsete äpardamist peaaegu terwelt riigivalitsuse selja taga seisis. Enamusotsustajade juhataja herra Scheidemann, kuigi ta wastutuse weeluse sõja asjus kõrwale heitis, ütles sellega ühenduses:

„Kogu ilm tunneb seda sügawat rahuldust, mida meile omadele lähedal seisawad, ilmale rahu paakus. Kui wastased oma kurikuulsas wastuses Wilsonile eneste wõidu ja häwituseesmärgid tagasihoidmata paljastasid, siis ärkas jällegi kindel tahtmine oma maad kaitsta. Siis kostis rahwa seast ainus heal: parem kõik muu, kui niisugune [rahu]! Igaüks oli oodanud, et wastased, kuigi puigeldes ja pelgikult, oma tugewust toonitades, pinda katsudes ja efiarutusi toimetades, Saksa kutsse konverentsele ilmuda ometigi wastu wõtawad, aga ni toorest ja wäljakutsuwat keelt, nagu nemad rääkisid, nii meeletut, kõiki tõeasju naeruks tegewat rahuprogrammi, nagu nemad esitasid, julgusid üsna wähed oodata, ja seda uut weresüüd fogu inimesesoo ees, mille nad oma peale wõtsid Saksa rahupakkumise toore tagasilükkamisega, ei suuda nad küll kunagi enestelt kõrwaldada. Lloyd George on riigivalitsuse uue otsuse — weelust sõda algada — ristiisa. Terewama weeluse sõja otsustasid õigupoolest liitriigid Roomas. Nüüd, kus otsus tehtud ja asi käima pandud, wõime ka meie ainult kõigest südamest soowida, et ta meile wõimalikult pea rahu tooks. Meie usaldame jalatallast pealaeni sõjariistu pandud rahwajõudu, et ta seda wõimalikuks teeb, mis wastastele alles wõimatuna tundub. Riigi au, olemasolu ja majandusline arenemiswahadus peawad puutumatuks sellest hirmsast heitlemisest peafema“.

See oli kõrge tunnistus ja wastuseks waenlaste häwitustahmisele üleskutsse äärmisele wõitlusele. Wõiks ta tõeasjaks saada.

V.

21. now. 1916. fulus keiser Franz Joseph oma filmad igaweseks rahuks. Temas peitus Donau kassiriigi kooshoid. Uut elu ei suutnud ta temale igatahes mitte anda. Selleks polnud nõuandjad, keda ta omale walinud, küllalt tugewad. Ta oli truu lepinglane, kuigi ta 1866. aastast, mil Preisi ja Austria esimõju pärast Saksamaal heitlesid, kunagi üle ei saanud.

Aprilli algul 1916. pühitseti Kownos kindralfeldmarschal v. Hindenburgi 50. a. teenistusjuubeli. Mina pidasin lühikese kõne ja ütlesin selles ilma pikema seletusega, et kindralfeldmarschal oma esimesel teenistus-aastal 1866. a. sõjakäigust osa wõtnud. Waewalt olid mu sõnad kufagil trükitult ilmunud, kui ma juba riigikantslerilt v. Bethmannilt kirja sain selle üle, et minu kõnet halwasti olewat tähendatud, sest ma olewat ju 1866. aasta sõjakäiku nimetanud. Tema paluwat mind, et kõnet ei awaldataks. See oli wõimata. Mind üllatas Wiini keisrikoja arusaamine niisama, nagu Berliinist saadud kiri. 1866. a. sõda oli Franz Josephise sügawa mulje jätnud. Temas kaotas ta usalduse oma sõjawäe vastu ja ei hoidnud enam kunagi kõigest südamest tema poole, kuigi ta tema heaks töötas ja wanu traditsioone ühiseft sõjawäest kõrgeks pidas.

Tema lahkumine oli meile raskest kaotuseks.

Surmatud troonipärija ertsheertsog Franz Ferdinand polnud mitte see tööjuline mees, kelleks teda nii sagedasti peetud. Tšepoolest oli ta kõikumaa loonusega, kindluseta ja ei kuidagi Saksamaa sõber. Meie keisri majesteet on palju waewa näinud, et tema ja ta abikaasa peale saksaföbralises mõttes mõjuda. Tema surm oli traagiline, tema tapmise tagajärjed saatuslikud; nelja-aastase sõja järele on nad Austriale seda toonud, mis Wene alustajatel eesmärgiks oli; iga tahes on ka Wenemaa ise selle käes hukka läinud. Tapetud troonipärija poleks ka see mees olnud, kes pärast wana keisri surma kassikriigi juhtimise oma kätte oleks wõinud wõtta. Tsentrifugaalsed jõud olid sõja ajal liig tugevaks läinud. Korralagedus oli ülewõimuline wõtnud. Rahwa ja sõjawäe waim oli mitmes paigas halb. Sõjawäsimus kaswas, rahugaatus kerkis lõrgemale. Oles pidanud iseäranis mees olema, et kassikriigile sõjatahtmist tagasi anda ning f. ja f. wäele uus elu sisse puhuda.

Keiser Karli nägin ertsheertsogina esimest korda 1914. a. detsembris. Ta awaldas haruldaselt noore mõju. Nowembri algul 1916 sain ma temaga jällegi kokku, ta oli arenenud ja mehelikumaks muutunud. Sõjalistest küsimustest rääkis ta selgesti. Uue kõrge ameti koorem pidi talle aga liig raskest minema. Tema olemuses tekkis rahutus. Ta püüdis paljugi poole, kuid ta andis paljudele ja paljus järele. Ta tundis kassikriigi sisepoliitilisi raskusi, mõles Austria rahwaste liidu peale Habsburgi sugukonna walitsuse all, ei suutnud aga Ungari wähem omakasulisele poliitikale kallutada ja teda ajada toiduainetega weo keelust Austria wastu lahti ütlemata. Iseloomulik tema poolt oli Tšehhi juhtidele andekandmine, kes olid awalikult riigi wastu töötanud. Tema mure Tšehhi liikumise pärast, kogu riigi ja walitsuse nõrkus awaldus selles. Selle ainukeseks tagajärjeks oli laialitippuwate rahwaste püüdmiste elawamaksminemine ja tugewam usaldamatus sakslastes, kes truult oma wana keisri sugukonna poole hoidsid. Ka sõjawägi tundis enda haawatuna, iseäranis siis puutub Saksa ohwitseridesse ja soldatitesse, kes ammu tuntud wahwusega oma keisri sugukonna ja kassikriigi eest wõitlefid. Lõpmata paljud nende Saksa wennad olid üleminekul tšehhide juurest waenlase poole wertselt langenud.

Keiser polnud sugugi mõtte poolest truu lepinglane, kuid hoidis siiski kindlasti Saksamaa poole. Ta tahtis rahu, aga selle kättepuudumisel läks ta oma langule prints Sirtusele saadetud kirjades liig kaugele.

Selle peale, et ta oli f. ja f. sõjamäe ülem kassikriigi, pani keiser Karl iseäranis rõhku. Tema soowi järele muudeti neljiklepingu sõjawägede ülemjuhatus määruksid nõrgendawas sibilis. Tema ei olnud sõjamehelik, kuid ta tahtis sõjawäele anda kõige parimat, mis tal oli.

Keisriproual Zital, kes oma abikaasa peale suurt mõju awaldas, olid tugewad poliitilised kalduwused. Kahjuks oli ta meie wastu ja kiriklaste wõimuses, kes meie sõbrad polnud.

Wälisministriks sai krahw Czernin, see oli tark ja osaw mees, haritud ja lahke isik ja käis Wilhelmstrassest kaugele üle. Üleüldiselt sammus ta sedasama teed nagu Berliiniski. Ta püüdis rahu, kuid ainult iihes Saksamaaga. Ta oli ustaw, see au peab talle jääma. Seejuures esines ta sooja ja haruldaselt osaw kassikriigi asjaajajana. Oma keiserlikule isandale olse wastuolli talitas ta rahuliku kindlusega. Selle peale waatamata warjas ta ometi keisri poolt tšehhidele antud armuakti ja selle selguseta rahwuslik poliitikat. Ta jäi ametisse, kuigi ta selle sammuga nõus polnud ja see pidi kui kassikriigi algawa lagunemise tundemärk igasugust rahu raskendama ja liitlaste lõpuliik wõidu lootuses kindlustama.

(Järgneb).

Toimetusele saadetud kirjandus.

Sõjawäe arstide teaduslike foosolekute protokollid nr. 2. Sõjawäe Tšerwishoiu Walitsuse wäljaanne. Sõjawäe trükitaja trükk Tallinnas 1920. (47 lehekülge: suures laustas).

Trükitiwa diendus.

„Sõduris“ nr. 41 ilmunud artiklis: „Tšehhi-Wene segapiiritommissjoni töödetsi“ on segaw trükitiwa juhtunud. Lk. 4, esimene weerg, 17 rida alt, on wõeldud: „Wene wabariigi poolt on walmistatud ühewerstaline taart...“ See lause peab algama järgmiselt: „Wene wabariigi poolt walmistatakse 1/2-werstaline taart...“

Wastutawa toimetaja eest: kindralstaabi polkownik Tšerwand.
Wäljaandja: Sõjawägede staab.

Eesti Sõjawäe Majanduse Ühisuse kauplus

Wene tän. nr. 5

on lahti äripäewadel kella 9 — 12 ja kella 1 — 5 p. l.

Liikmeteks ja tarwitajateks wõiwad olla kõik praegu ja ennamalt sõjawäes teeninud ohwitserid, ametnikud ja sõdurid.

Ühisuse Juhatus asub S. Brokusmäel nr. 8, kus kõiki teateid wõib saada iga äripäew kella 9 — 4.

Ühisuse asutajad.

Sõdurid tubakaraha „ENERGIASSE“!

Nagu mitmeid teisi inimkonna ülesleidusi Hiinast otsida tuleb, nõnda ka tubakat. Europas sai tubak Kolumbuse läbi tuttawaks, kes Ameerika päriselanikka 1492. a. tubaka lehtedest rullisi suitsetamas nägi. Tubak ise jõudis Euroopasse alles 1511. aastal. Esialgu tarwitati teda aga ainult kui arstimise rohtu. Aga juba XVI. aastasaja keskel töid Hispaania madrused tubaka suitsetamise kombe West-Indiast Euroopasse ja 1586 a. jõudis see halb komme Inglise asunikkude kaudu Põhja-Ameerikast (Virginiast) Inglismaale. XVI. aastasaja lõpul oli suitsetamine Hispaanias, Portugaalias, Inglismaal, Hollandis, wähe hiljemalt Türgimaal, Egiptuses ja Indias juba tuttawaks saanud. Ilmalikud ja waimulikud wõimud katsusid asjata tema wastu wõidelda. Riik ja kirik püüdsid uue toreduse ja maitseasja tarwitamist takistada ja moralistid jutlustasid „põrgu suitsu“ wastu. Wenemaal, kui kõigi wõimaluste ja äärmuste maal, mindi isegi niikaugele, et weel 1634. a. tubaka suitsetajatel ninad karistuseks maha lõigati.

Eestis, kui modern kultuurriigis, ei oleks aga mingisugused surwe abinõud, rääkimata juba ninade mahalõikamisest, soowitawad niisuguse pahe wastu. Inimesed peaksid ise aru saama, kui kahjulik niisugune toreduse ja maitse asi mitte ainult taskule, waid iseäranis terwisele on, sest tubak kuulub ühes alkoholiga kõige kahjulikumate maitseainete hulka (wõrreldes kohwi ja teega). Tubaka kahjulik mõju terwise peale seisab selles, et ta eneses nikotiini sisaldab. Nikotiin on üks kõige kangematest kihwtidest, ehk küll ta iga inimese peale isemoodi mõjub ja paljud inimesed wõiwad talle kauemat aega wastu panna. Siiski kaob niisugune wastupidamine ühe korraga iga tõsisema haiguse juures. Mõnikord tekib pikema suitsetamise järele teraw nikotiini kihwtitus, samuti jääwad wanad suitsetajad sagedasti kroonilise nikotiini kihwtitusse haigeks. Kroonilise nikotiini kihwtituse tundemärkidena esinewad kauema suitsetamise juures halb meeleolu, saamatus waimliseks tööks, hirmutundmine, pööritus, nuusutamise ja kuulmise närwide üleliigne tundelikkus, tundenärwide hellus (krooniline selgroo äritus), kõwa närwiwalu (neuralgia). Ka hingamise orgaanid ja süda saawad kannatada. Kahtlemata on teataw ühendus tubaka tarwitamise ja waimuhaiguste wahel, ja Kjelberg nimetab kui tõsist waimuhaigust nikotiini hullustust.

Aga mitte ainult terwisele ei too tubak kahju, waid ka taskule, iseäranis nüüd, kus tubaka hinnad nõnda üleskruwitud. Tubak ei anna teile, sõduritele, wõimalust wäikseid korjandusi mustapäewa jaoks teha, haljale oksale jõudmisest rääkimata. Nüüdsel ajal, kus meie oma iseseiswat riiki rajame ja tulewikku kindlustame, on ülitähtis, et iga mees niipalju kui wõimalik oma kopikaid kokku hoiaks ja majanduslist järke tõsta püüaks. Nüüd on meil Tallinnas suurem kooperatiivse iseloomuga kaubanduse ja tööstuse osühisus „ENERGIA“ asutatud, mis oma liikmete majandusliste huwide süwendamiseks ja nende isetegewuse ja ettewõtlikkuse ergutamiseks ja edendamiseks wõimalikult heade tingimistega iga-sugu kaupa (tarbeaineid, masinaid, tööriistu, õpeabinõusid, kirjandust jne.) muretseb.

Sellepärast, sõdurid tänasest peale kui üks mees:

Maha tubak! — Hoi terwist! — Hoi raha! — Raha „Energiasse“! — „Energia“ kindlustab teie tulewikku.

Ainult 125 marka en tarwis „ENERGIA“ liikmeks astumiseks. Selleks on tarwis ainult 1 wäike pakk Inglise tubakat suitsetamata jätta. Tooge see ohwer oma terwisele ja waranduslise seisukorra tõstmiseks. Sellega ühes aitate teie ka Eesti riiki ja rahwast, sest „ENERGIA“ tahab meie rahwa majanduslist järke tõsta. Oleks meile suureks häbiks, kui meie oma majandusliste saamatuse tõttu oma eesõigustatud, wõiks ütelda suursugust, seisukohta ära kasutada ei oskaks. Teised rahwad naeraksid meid siis wälja.

Energist.